

Inventaris van het archief van de Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel 1890 -1970

Samengesteld door drs. A.Th. Bloemendal

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 817

Mei 2010

Oorspronkelijk verschenen als Archiefpublicaties 3. 1996

Inhoud

INLEIDING

1. Geschiedenis en organisatie van de Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel
2. Archief en inventarisatie
3. Literatuur

INVENTARIS - ARCHIEF VAN DE SCHOOLRAAD VOOR DE SCHOLEN MET DEN BIJBEL

A. Stukken van algemene aard

- Notulen
- Correspondentie
- Jaarverslagen
- Memorabilia
- Inventarissen

B Stukken van specifieke aard

- Statuten en reglementen
- Organisatie
- Leden
- Eigendom
- Boekhouding
- Contact en voorlichting
- Advisering en belangenbehartiging
- Commissie voor noodlijdende scholen
- Commissie scholenbouw en -exploitatie
- Concentratie van scholen
- Beslechting van geschillen
- Bevordering van pedagogische bloei

ARCHIEF VAN DE STICHTING CHRISTELIJK ONDERWIJS AAN AMBONESE KINDEREN

ARCHIEF VAN HET ADVIESBUREAU VOOR ONDERWIJSRECHT

GEDEPONEERDE ARCHIEVEN

- Particuliere archivalia van ds. Hendrik Pierson
- Particuliere archivalia van secretaris R. Derksen

DOCUMENTATIE

BIJLAGEN

- I. Lijst van bestuursleden van de Vereniging
- II. Inhoudsopgave van het 'Pierson-archief'

Inleiding

‘Samenwerking boven
kerkelijke verdeeldheid
maar soevereiniteit in eigen kring’

GESCHIEDENIS EN ORGANISATIE VAN DE VERENIGING

Toen in 1889 de schoolwet Mackay werd afgekondigd kon voor het eerst in de geschiedenis een bijzondere school in aanmerking komen voor overheids-subsidie. Deze wet zou daarom een principiële verbetering van de positie van het vrije christelijke onderwijs kunnen betekenen. Er stond echter tegenover dat scholen nu verplicht waren om naar rato van het aantal leerlingen een bepaald aantal leerkrachten aan te stellen, waardoor de kosten ook fors hoger werden. Ongeveer 1/3 deel van de kosten van het onderwijs kwam nu voor vergoeding in aanmerking. De bouwkosten bleven zelfs volledig voor rekening van de schoolvereniging. De komst van een christelijke school werd door menigeen beschouwd als een demonstratie van het orthodoxe volksdeel. En vooral in de dorpen bracht de oprichting van een vrije christelijke school vaak heel wat deining teweeg. Het was daarom van belang tot een goede samenwerking te komen. Dit inzicht bracht de Voorthuizense predikant mr.dr. W. van den Bergh al sinds 1887 tot initiatieven om een soort schoolverband op te zetten. In september 1888 nodigde hij de schoolbesturen in de omtrek uit om dit verder te bespreken. Een door hem opgerichte commissie van een aantal Veluwe schoolbesturen kwam al in 1889 met een rapport, dat ook gericht was aan de vier landelijke hoofdverenigingen, om te komen tot een ‘verband tussen de scholen onderling’. Door het overlijden van ds. Van den Bergh in het sanatorium van Montreux, is de verdere invloed van deze ‘Veluwe actie’ echter beperkt gebleven. De Savornin Lohman ondersteunde in een brief de ‘Veluwe actie’:

‘Meerdere aansluiting der scholen is hoog nodig; nu meer dan ooit. Er bestaat een groot, schoon niet onvermijdelijk gevaar, dat door verkrijging van recht, de gemeente gaat inslapen. Thans moet daar krachtig voor worden gewaakt’

Op initiatief van de Anti-revolutionaire Kamerclub komen de vier grote onderwijsverenigingen CNS, VGS, de ‘Unie’ en de VCO, op 6 februari 1890 bijeen om de noodzaak te bespreken van een nauwe en krachtige samenwerking op het gebied van het christelijk onderwijs. Aanwezig zijn onder andere: dr. Abr. Kuyper, dr. J. Woltjer, jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman, M. Noordt zij en ds. H. Pierson. Op voorstel van Kuyper wordt een commissie benoemd van afgevaardigden uit de vier hoofdverenigingen, met als opdracht een organisatieplan op te stellen. Het eindprodukt van de commissie wordt weliswaar niet geheel enthousiast ontvangen, men vreesde ondermeer concurrentie voor de eigen verenigingen, maar men steunt het initiatief. Als voorwaarde voor een definitieve oprichting van de Schoolraad stelde men dat minstens honderd scholen zich als lid zouden aansluiten.

Wantrouwen

Het was dus cruciaal belang dat de schoolbesturen zich zouden aansluiten. De inzet van Abraham Kuyper bezorgde de op te richten organisatie in hervormde kring echter een negatief imago. De houding van Christelijk Nationaal Schoolonderwijs ten aanzien van de Doleantie stond de hervormden nog vers in het geheugen en velen kantten zich nu fel tegen de Schoolraad. De hervormde voorman dr. Bronsveld riep de scholen openlijk toe: 'Stelt u niet met de Schoolraad in betrekking'. Toen echter vóór 1 juli 1890 188 schoolbesturen zich als lid hadden aangemeld, was de oprichting van de Schoolraad toch een feit. Als reactie riep ds. H. Malcomesius op 23 oktober te Rotterdam een vergadering bijeen, waar bij acclamatie een hervormde tegenhanger van de Schoolraad, de Vereniging voor Christelijk Volksonderwijs (CVO) werd opgericht. Ds. H. Pierson had al op voorhand een brochure geschreven met de titel: 'Waarom een Schoolraad?' waarmee hij eventuele bezwaren zou weerleggen. Hij zegt daarover in de eerste algemene vergadering van de Schoolraad: 'Zij is ten vure gedoemd omdat thans zwijgen beter is dan spreken!' De verhoudingen waren ernstig verstoord.

Organisatieplan

De jonge Schoolraad wordt samengesteld uit vijftientig leden. Twaalf leden als gedelegeerden van de vier algemene verenigingen voor christelijk onderwijs en twaalf leden die zijn gekozen door de leden-schoolbesturen. Deze vierentwintig afgevaardigden kiezen aanvullend nog één lid. De zittingstermijn is drie jaar, maar ieder lid was direct herkiesbaar. Voor de verkiezing van de afgevaardigden der schoolbesturen had men het land in twaalf ongeveer gelijke districten verdeeld. Elk district benoemde een gedelegeerde voor de tijd van één jaar maar kon deze direct herkiezen. Het dagelijks bestuur, het Moderamen, bestond uit drie personen. De taak van de organisatie staat omschreven in artikel 6 van de statuten als: de scholen met de Bijbel te hulp te komen in al datgene, wat geacht kan worden aller gemeenschappelijk belang te zijn, en wel met name:

1. bij de bevordering van de oprichting van scholen met de Bijbel;
2. bij de bevordering van de pedagogische bloei van de scholen;
3. bij de beslechting van gewone geschillen;
4. bij de beslechting van kerkelijke geschillen;
5. bij de regeling van het pensioenwezen;
6. bij de handhaving en verbetering van de rechtspositie van de scholen.

In tegenstelling tot CVO, dat samenwerking wenste tussen de school en de kerkeraad van de plaatselijke hervormde kerk, was de grondslag van de Schoolraad ruim omschreven en eerbiedigde men de soevereiniteit in eigen kring. Lid konden zijn 'alle scholen waarvan het schoolbestuur, afgezien van bijzonder kerkelijke belijdenis, verklaart de Bijbel voor zijn school te aanvaarden'. Men streefde aldus naar eenheid bovenkerkelijke verdeeldheid.

Commissies

Voor de uitvoering van de taken werden commissies benoemd. Voor de bevordering van de oprichting van scholen (artikel 9) benoemde men een commissie, die overal moest nagaan of er mogelijkheden tot schoolstichting bestonden. Een gecommitteerde diende de belanghebbenden vervolgens aan te sporen tot actie. Daarna diende men zich voor hulp in verbinding te stellen met de Unie of de verenigingen voor Christelijk Nationaal- of Gereformeerd

Schoolonderwijs. De commissie, volgens artikel 10, had tot taak de pedagogische bloei te bevorderen. Zaken als het leerplan, goede schoolliteratuur en de zorg voor examen- en diploma bijbels onderwijs, behoorden daartoe. Voor de beslechting van geschillen benoemde men commissies volgens de artikelen 11 en 12 of was er de mogelijkheid van voorlegging aan een aparte commissie van scheidsrechters ad hoc, die door de klagende partij zou worden benoemd. Een commissie volgens artikel 13 zou zich moeten buigen over de pensioenen en de zorg voor weduwen en wezen terwijl de commissie volgens artikel 14 de handhaving en verbetering van de rechtspositie der scholen beoogde. De commissies brachten verslag uit in de Algemene Vergadering, die ieder jaar in de week van Pasen werd gehouden. De commissie volgens artikel 12, voor de behandeling van kerkelijke geschillen, heeft in de jaren kort na de Doleantie verschillende moeilijke gevallen ter beoordeling voorgelegd gekregen. Ook na 1926 met de stichting van de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband was er nog wel eens een kwestie maar veelvuldig heeft deze commissie zich kunnen overgeven aan zijn statige rust.

Groeiend ledental

De Schoolraad zou naast een organisatie van schoolbesturen tevens een soort toporganisatie van de vier hoofdverenigingen moeten uitmaken. Dat laatste bleek echter voortdurend aanleiding tot wrijving over een juiste terreinafbakening tussen de organisaties. Zo wilde CNS de geschillenbemiddeling ook tot háár taak rekenen. Hetzelfde gebeurde bij de Vereniging van Christelijke Onderwijzers die de geschillenbemiddeling op haar weg vond liggen en daarom zelfs uit de Schoolraad dreigde te stappen. Uiteindelijk werd de zaak opgelost door een meldingsregeling met beide organisaties af te spreken. Maar er waren nog andere problemen. De nog recente kerkelijke breuk (Doleantie) schaadde de genegenheid voor het christelijk onderwijs. Dit had natuurlijk een directe weerslag op de financiële offervaardigheid van de bevolking. Bovendien was er tot 1895 sprake van een economische depressie in de Nederlandse landbouw als gevolg van de scherpe buitenlandse concurrentie. Maar er was ook een lichtpuntje want langzamerhand nam het leerlingental en dus het vertrouwen onder de schoolbesturen toe en groeide het aantal nieuwe leden. In 1896 was er echter opnieuw tweedracht in de Schoolraad, want toen splitste de Unie van Christelijke Onderwijzers zich af van de Vereniging van Christelijke Onderwijzers. In de vergaderingen van de Schoolraad stonden beide partijen, tot ergernis van anderen, soms als kempfanen tegenover elkaar. Met de Unie 'Een School met den Bijbel' waren de banden altijd hecht. Zo vormden de secretarissen een personele unie die later eveneens het penningmeesterschap in zich zou verenigen.

Toenemende overheidssteun en afnemend elan

Als in 1901 de gevreesde leerplicht wordt ingevoerd (op veel plaatsen ontbreekt immers een christelijke school zodat ouders gedwongen zouden worden hun kinderen naar een openbare school te sturen) verhoogt het rijk de subsidies aan de scholen in aanzienlijke mate. In het vervolg zouden de minima van de onderwijzerssalariissen volledig door het rijk worden vergoed en kregen de onderwijzers op hun 65e recht op pensioen. Deze nieuwe omstandigheden maakten een herbezinning op de organisatie van het christelijk onderwijs noodzakelijk. Kwade tongen spreken dan al over ineensmelting en zelfs opheffing van de Schoolraad. Uiteindelijk loopt de crisis slechts uit op een wijziging van de statuten in 1906, waarbij de Schoolraad afstand doet

van het aanvankelijk geclaimde recht op schoolinspectie terwijl de slecht functionerende commissie volgens artikel 9 wordt opgeheven en haar taak, de schoolstichting, overgedragen aan de Unie 'Een School met den Bijbel'. Artikel 13, de pensioenen, vervalt eveneens maar de advisering hierover zou bij de Schoolraad blijven. Inmiddels pakten donkere wolken zich samen boven de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs. De economische depressie van de jaren negentig en de overheidssubsidie deden het elan en de offervaardigheid voor VGS verzwakken. Op instigatie van Bavinck werd VGS toen als vereniging van personen, leden en begunstigers in 1906 omgezet in een bond van gereformeerde scholen binnen de Vereniging CNS onder de naam 'Gereformeerd Schoolverband', afgekort GSV. De Schoolraad wilde de nieuwe organisatie echter niet zo maar als lidorganisatie toelaten omdat er een zekere vrees voor concurrentie bestond. Het duurde daarom tot 1913 voor het Gereformeerd Schoolverband haar plaats kon innemen.

Aanpassen aan gewijzigde omstandigheden

In de geldelijke positie van de christelijke scholen kwam opnieuw verbetering door het bouwwetje van minister Th. Heemskerk in 1911. Zes jaar later werd de financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs in de grondwet opgenomen, waarmee een einde was gekomen aan de schoolstrijd. Deze nieuwe situatie stelde ook nieuwe eisen. Daarom werd de Schoolraad gereorganiseerd. Het bestuur zou voortaan bestaan uit 29 leden, die waren samengesteld uit drie groepen van negen leden, een voorzitter en een secretaris. De drie groepen waren:

- a. de gedelegeerden van de aangesloten schoolbesturen;
- b. de gedelegeerden aangewezen door de vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs, het Gereformeerd Schoolverband en de Unie 'Een School met den Bijbel';
- c. de gedelegeerden aangewezen door de Vereniging van Christelijke Onderwijzers.

Bij de indeling in districten probeerde men aan te sluiten bij de inspecties van het rijksschooltoezicht. Aan het hoofd van elk district zou bovendien een bestuur komen waarvan de gedelegeerde van het district de voorzitter zou zijn. In het districtsbestuur moesten zoveel mogelijk vertegenwoordigers van de aangesloten schoolbesturen zitting hebben. Na de statutenwijziging van 1922 werd ook het huishoudelijk reglement gewijzigd.

Een centraal landelijk bureau

Voor de werkzaamheden van het bureau van mr. J. Terpstra, die secretaris R. Derksen na zijn overlijden in 1918 was opgevolgd, werd in 1920 in Den Haag een eigen pand aangekocht. Hiermee beschikte de organisatie voor het eerst over een centraal landelijk 'zenuwcentrum'. En dat was ook wel nodig want het christelijk onderwijs maakte een explosieve ontwikkeling door. De Schoolraad diende vanaf nu alert te zijn om overheidsmaatregelen die de zo moeizaam bereikte positie van het christelijk onderwijs zouden aantasten, in goede banen te leiden. Zo benoemde de Schoolraad commissies die de regering in belangrijke kwesties moesten adviseren. In 1922 was er de tijdelijke beperking op de scholenbouw en daarna volgden de bezuinigingen en de 'technische herzieningen' van de onderwijswet. In 1929 werd mr. Terpstra benoemd tot minister van Onderwijs, Kunsten en wetenschappen en als secretaris opgevolgd door mr. J.J. Hangelbroek. Ook naar de scholen toenam de Schoolraad bestuurlijke verantwoordelijkheid op zich; doordrongen van de noodzaak om uitgaven bij het onderwijs te beperken besloot de

Schoolraad een algemene waarschuwing te verspreiden tegen wat men noemde ‘ongemotiveerde en lichtvaardige schoolsplitsing’ (notulen 5 nov 1931). Later trad men vrijwillig in overleg met de scholen om, waar mogelijk, tot concentratie te komen. Bij de snelle opeenvolging in de wetgeving bleef de Schoolraad actief om zich in te zetten voor het behoud van de vrijheid.

Uitbreiding van dienstverlening

De directe dienstverlening aan, en de band met de scholen heeft altijd een bijzonder belangrijke plaats ingenomen in het takenpakket. Daartoe heeft de organisatie bovendien enkele instellingen in het leven geroepen of aan oprichting meegewerkt. Er leefden bij de onderwijzersvereniging namelijk vage plannen voor de stichting van een museum met bijbehorende bibliotheek voor het christelijk onderwijs. Na overleg met de Schoolraad kwamen al snel tot de conclusie dat een christelijk schoolmuseum te ambitieus was maar dat de opbouw van een bibliotheek zeker ter hand genomen kon worden. De heren Wijnbeek en Derksen begonnen daarop met het vervaardigen van een catalogus van het aanwezige boekenmateriaal. In het jaarverslag van 1910 publiceerde Derksen een korte inhoud van de Schoolraadcatalogus. De Vereniging van Christelijke onderwijzers stelde nu voor om samen te werken aan de oprichting van een bibliotheek voor het Christelijk onderwijs. Een daartoe ingestelde commissie rapporteerde en het voorstel kreeg wederzijdse goedkeuring. De commissie benaderde vervolgens tien aanverwante organisaties met het verzoek tot samenwerking. Zeven organisaties gingen accoord en gezamenlijk stichtte men in 1912 te Utrecht de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk onderwijs. De boeken en archiefstukken vonden sindsdien zorg en onderdak bij de Schoolraad en later bij de Besturenraad. Het min of meer afgesloten fonds heeft nu vooral onderwijshistorische betekenis. Voor financiële hulp bracht de Schoolraad de oprichting van een tweetal instellingen tot stand. In 1897 werd het ‘Hulpfonds voor geweigerde rijks- en gemeentelijke bijdragen’ gesticht. Deze stichting schoot te hulp als een school buiten schuld de overheidssubsidie misliep. En in 1906 kwam het ‘Hulpfonds voor gevallen van langdurige ziekte’ tot stand. Dit fonds heeft zijn nuttige taak verricht tot 1920. Toen kwam er een wettelijke regeling, die het hulpfonds overbodig maakte. In 1919 werd de Borgstellingsorganisatie voor de scholen met den bijbel opgericht. De Schoolraad stelde zich hiermee op als borg voor de scholen met betrekking tot de overheidssubsidie. De borgstelling gold sinds 1922 ook ten aanzien van de gemeenten. Een belangrijke taak hierbij was de bewaking van de rechtspersoonlijkheid van de scholen.

Groeiend verzet

De jaren dertig kenmerkten zich door verslechterende omstandigheden als gevolg van de crisis en de forse bezuinigingen. Dit was echter nog maar een voorproefje bij de oorlogssituatie waarmee Nederland vanaf 1940 geconfronteerd werd. Al in juli 1940 eiste de bezetter van alle leerkrachten een z.g. loyaliteitsverklaring, waarin zij moesten verklaren dat ze zich zouden onthouden van activiteiten gericht tegen het Duitse bestuur. De Schoolraad beraadde zich ernstig over de zaak en secretaris mr. Hangelbroek trad in overleg met het rooms-katholieke onderwijs. Men besloot echter niet tot weigering van de verklaring over te gaan. Oud-secretaris mr. Terpstra belastte zich met de rol van vertrouwensman tussen de onderwijsorganisaties en OKW. Een gevaarlijk voorstel van Van der Vaart Smit tot reorganisatie van het

onderwijs in corporatieve zin, kon door de pertinente afwijzing van Schoolraad en VCO al direct van tafel verdwijnen, maar toen de zuivering van de leerboeken in augustus 1940 verplicht werd gesteld liet men het over zijn kant gaan. Het zou er niet bij blijven want in oktober volgde de zo genaamde Ariërverklaring, en nog in dezelfde maand de verklaring dat zij die joods waren of een joodse echtgenoot hadden van alle benoemingen waren uitgesloten. Er gingen nu weliswaar stemmen op voor verzet maar een meerderheid wilde het onderwijs nog niet in de waagschaal leggen. Het verzet groeide pas met de benoemingsverordening. Dat was de eerste verordening in een reeks die tot doel had de benoeming van leerkrachten, en uiteindelijk het gehele onderwijs, in handen van de staat te brengen. Volgens twijfelachtige na-oorlogse verklaringen van Van der Vaart Smit zou de Duitse referent bij OKW, dr. Schwarz, zich zelfs hebben uitgesproken over de annexatie van Nederland en de deportatie van de Nederlandse bevolking naar de Oekraïne (*Het Schoolverzet*, p. 20 noot 2). Waarschijnlijk moet deze uitspraak ondergebracht worden in de categorie Duitse humor, maar het tekent wel de sfeer. Christelijk Volksonderwijs en de Schoolraad richtten zich al vooraf, op 19 maart 1941, in een gezamenlijk schrijven rechtstreeks tot de Rijks-commissaris waarin ze met klem de voorgenomen verordening ont-raadden. Ook de aartsbisschop en de bond Chr MO en VHO zonden een vergelijkbaar verzoek. Op 8 april werd de voorgenomen verordening niettemin uitgevaardigd. Door bezwerende verklaringen van de bezetter ging het katholieke onderwijs overstag. Ook CVO kwam tot verontwaardiging van de Schoolraad terug op de gemaakte afspraken en bij ChrMO en VHO staakten de stemmen. Uiteindelijk viel nu ook de Schoolraad met 15 tegen 4 stemmen. In januari 1942 volgde een verscherpte benoemingsverordening waarbij het ministerie vrij gemakkelijk de benoeming van leerkrachten naar zich toe kon trekken en leerkrachten kon ontslaan. De protestants christelijke onderwijsorganisaties weigerden hieraan mee te werken en riepen ook de schoolbesturen op protest aan te tekenen. Het rooms-katholieke onderwijs liet ook nu verstek gaan. Op 26 februari werden de moderamina van Schoolraad en CVO gearresteerd. Van Aalten (tevens voorzitter van de Ver. van Chr. Onderwijzers), Hangelbroek, Van Iterzon en Evenhuis werden op 28 april naar het kamp Amersfoort overgebracht waar ze tot einde juni bleven. De organisaties werden nu verboden en hun bezittingen verbeurd verklaard. Er ontstond nu een geheime organisatie 'Top' onder leiding van prof. dr. V.H. Rutgers met provinciale en regionale vertegenwoordigers, die waar mogelijk ook het lokale schoolverzet steunde en hulp bood. Daarnaast werd in samenwerking met de Hervormde Raad voor de Zaken van Kerk en School het Adviesbureau voor Onderwijsrecht opgericht. Dit bureau, onder leiding van dr. A.M. Donner en drs. J.Th. Drop, gaf de scholen in deze moeilijke tijden vele juridische adviezen. Onmiddellijk na de bevrijding nam de Schoolraad in nauwe samenwerking met het Adviesbureau zijn taak weer op.

Consolidatie

Voor het christelijk onderwijs breekt na de oorlog een periode van consolidatie aan. Naast de inspanningen met betrekking tot het beleid komt het zwaartepunt van de werkzaamheden vooral ook te liggen bij de dienstverlening aan de scholen en de organisatie van het protestants-christelijk onderwijs. Er zijn talrijke initiatieven geweest die zijdelings of direct hebben geleid tot de oprichting van instellingen zoals het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum en het Sociologisch Instituut voor het Christelijk Onderwijs. Ook was er de bemoeienis met het onderwijs aan de vele honderden Ambonese

kinderen via de stichting Christelijk Onderwijs aan Ambonese kinderen, die aangepast onderwijs op de protestants christelijke scholen mogelijk maakte. In de jaren zestig vergde ondermeer de advisering met betrekking tot de Mammoetwet veel aandacht van de Schoolraad. Tevens begon met het inzicht in de noodzaak ervan, het streven naar samenbundeling in het christelijk onderwijs vastere vorm aan te nemen. Met de stichting van de overkoepelende federatie Besturenraad PCO en het vrijwel gelijktijdig samengaan op 25 september 1968 van Christelijk Volksonderwijs, Christelijk Nationaal Schoolonderwijs en het Gereformeerd Schoolverband tot de basisorganisatie Vereniging voor Protestants Christelijk Kleuter-en Basisonderwijs (PCK-BO), voegen zich de Bond van Verenigingen voor Christelijk Kleuteronderwijs en de Schoolraad (ten dele) bij de vereniging voor PCKBO, die op haar beurt in federatief verband samengaat met de Besturenraad PCO. De personeelsactiviteiten van de Schoolraad werden overgedragen aan de nieuwe PCO-vakorganisatie.

ARCHIEF EN INVENTARISATIE

De geschiedenis van de Schoolraad is, door zijn positie als toporganisatie van zowel personeels- als besturenorganisaties, in feite de weergave van de algemene geschiedenis van het christelijk onderwijs over de periode 1890 tot 1970. De archivalia vormen daarom een goede bron voor onderzoek van het protestants christelijk onderwijs. Het archief van de Schoolraad is als geheel goed en redelijk compleet behouden gebleven. Over de oorlogsjaren bevat met name het archief van het Adviesbureau voor Onderwijsrecht echter enkele leemten. Van de illegale verzetsorganisatie 'Top' zijn helaas geen stukken aangetroffen. Mogelijk bevinden zich stukken bij het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Voor het onderzoek ten behoeve van het in 1969 verschenen standaardwerk *Het Schoolverzet* door dr. J.C.H. de Pater werd namelijk het bij de Schoolraad aanwezige materiaal over de periode '40-'45 al in 1955 naar het RIOD overgebracht en door drs. J.R. van der Leeuw van een voorlopige beschrijving voorzien. Navraag omtrent de huidige verblijfplaats van het materiaal heeft echter vooralsnog geen duidelijkheid gebracht. De inventarisatie van het Schoolraadarchief heeft plaatsgevonden in de periode augustus-oktober 1994. In 1996 is een hoeveelheid afgedwaalde archiefstukken, aangetroffen bij inventarisatie van het archief van de Unie 'Een School met den Bijbel', wederom bij het Schoolraadarchief gevoegd. De inventaris moest daartoe hernummerd worden. De archieven van Schoolraad en Unie zijn niettemin met elkaar verweven. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat de successieve secretarissen van Schoolraad en Unie vanaf hun oprichting tot 1970 een personele unie vormden. Als einddatum is 1970 aangehouden omdat toen de officiële liquidatie van de Schoolraad en de overdracht van haar goederen aan de Besturenraad PCO plaats vond. De omvang na inventarisatie bedraagt bijna elf strekkende meter. Het archief bevindt zich in de archiefbewaarpplaats van de Besturenraad te Voorburg.

Voorburg, september 1996 A.Th.B.

LITERATUUR

J. Kuiper, *Geschiedenis van het christelijk lager onderwijs in Nederland*, Amsterdam, 1904

- F. Kalsbeek, J. Lens en J.B. Meijnen, *Van Strijd en Zegen Gedenkboek van het christelijk onderwijs*, Leiden, 1904
- Dr. D. Langedijk, *De Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel 1890-1940*, 's-Gravenhage, 1941
- Dr. D. Langedijk, *De geschiedenis van het protestants-christelijk onderwijs*, Delft, 1953
- J.A. van Bennekom, *Schoolraad voor de Scholen met den Bijbel, 1890-1965*, 's-Gravenhage, z.d.
- Dr. J.H. de Pater, *Het Schoolverzet*, 's-Gravenhage, 1969

Stand van zaken 2010

Deze inventaris werd in april 2010 gedigitaliseerd, zonder de originele afbeeldingen.

Het archief maakte lange tijd deel uit van de collectie:

Besturenraad Protestants Christelijk Onderwijs Voorburg –
(Ca. 1850-2005), BEPERKTE TOEGANG | Coll. nr.: 384. 150 m.

Maar heeft nu een eigen notatie gekregen.

Inventaris

HET ARCHIEF VAN DE SCHOOLRAAD VOOR DE SCHOLEN MET DEN BIJBEL

A. STUKKEN VAN ALGEMENE AARD

NOTULEN

- Notulen van de vergaderingen van de Commissie van Advies voor de oprichting van de Schoolraad, 6 februari 1890-18 maart 1890
Zie: inventarisnummer 1
- 1-16 Notulen van de vergaderingen van het Algemeen Bestuur, 1890-1968
13 delen 3 omslagen
1. 1e-5e 31 oktober 1890-26 februari 1894
  2. 6e-15e 25 februari 1895-15 februari 1904
  3. 16e-22e 27 februari 1905-30 maart 1910
  4. 23e-28e 17 oktober 1910-18 oktober 1912
  5. 29e-32e 20 februari 1913-8 oktober 1914
  6. 33e-36e 11 februari 1915-13 oktober 1916
  7. 37e-39e 27 februari 1917-20 februari 1918
  8. 40e-49e 25 oktober 1918-20 oktober 1921
  9. 50e-70e 20 december 1921-6 november 1930
  10. 71e-79e 19 februari 1931-22 februari 1934
  11. 79e-86e vervolg-12 november 1936
  12. 86e-96e 18 februari 1937-3 mei 1941
  13. 96e-110e vervolg-23 februari 1949
  14. 111e-128e 16 november 1949-24 april 1957
  15. 129e-145e 24 mei 1957-17 maart 1965
  16. 146e-151e 27 oktober 1965-27 maart 1968
- Notulen van de vergaderingen van het Moderamen, 8 april 1890
Zie: inventarisnummer 1
- 17-22 Notulen van de vergaderingen van het Moderamen, 18 maart 1918 -4 april 1969
7 delen
17. 3-10-1918 - 1-2-1923
  18. 31-10- 1923 - 7-2-1934
  19. 11-10-1934 - 2-10-1941
  20. vervolg 5-10-1950

- 21. 4-5-1951 - 14-12-1965
- 22. 10-1-1966 - 4-6-1969

- 23-24 Notulen van vergaderingen van de 'Unie' en de Schoolraad
waaronder gecombineerde vergaderingen 1918-1928
2 deeltjes
  - 23. 15 maart 1918-26 april 1918, gecombineerde ver-
gaderingen
  - 24. 1918-1928

CORRESPONDENTIE

- 25-26 Kopieboeken van uitgaande stukken van voorzitter ds. J.L. Pier-
son, 1912-1920
2 delen
  - 25. 1912-1917, bevat tevens een inhoudsopgave
  - 26. 1918-1920

- 27-35 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van de 'Secre-
taris van Unie en Schoolraad' inzake bestuurlijke aangelegen-
heden, 1918-1940
8 pakken
  - 27. 1918-1919
  - 28. 1920-1921
  - 29. 1921-1922
  - 30. 1923
  - 31. 1924-1925
  - 32. 1926-1927
  - 33. 1928-1929
  - 34. 1929-1934
  - 35. 1934-1941

- Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken inzake be-
stuurlijke aangelegenheden 1940, 1945-1951, 1957-1969
Zie: inv nrs 164-198 'Dienstverlening'

JAARVERSLAGEN

- 36-108 Jaarverslagen, 1890-1968 Houden eveneens de verslagen van de
zitting der gewone en buitengewone Algemene Vergadering
73 deeltjes
  - NB Over de jaren 1942-1945 werd de Schoolraad door
de bezetter verboden Eerst in 1947 verscheen er weer een jaar-
verslag
  - 36. 1e, 1890-1891
  - 37. 2e, 1891-1892
  - 38. 3e, 1892-1893
  - 39. 4e, 1893-1894
  - 40. 5e, 1894-1895
  - 41. 6e, 1895-1896
  - 42. 7e, 1896-1897

43. 8e, 1897-1898
44. 9e, 1898-1899
45. 10e, 1899-1900
46. 11e, 1900-1901
47. 12e, 1901-1902
48. 13e, 1902-1903
49. 14e, 1903-1904
50. 15e, 1904-1905
51. 16e, 1905-1906
52. 17e, 1906-1907
53. 18e, 1907-1908
54. 19e, 1908-1909
55. 20e, 1909-1910
56. 21e, 1910-1911
57. 22e, 1911-1912
58. 23e, 1912-1913
59. 24e, 1913-1914
60. 25e, 1914-1915
61. 26e, 1915-1916
62. 27e, 1916-1917
63. 28e, 1917-1918
64. 29e, 1918-1919
65. 30e, 1919-1920
66. 31e, 1920-1921
67. 32e, 1921-1922
68. 33e, 1922-1923
69. 34e, 1923-1924
70. 35e, 1924-1925
71. 36e, 1925-1926
72. 37e, 1926-1927
73. 38e, 1927-1928
74. 39e, 1928-1929
75. 40e, 1929-1930
76. 41e, 1930-1931
77. 42e, 1931-1932
78. 43e, 1932-1933
79. 44e, 1933-1934
80. 45e, 1934-1935
81. 46e, 1935-1936
82. 47e, 1936-1937
83. 48e, 1937-1938
84. 49e, 1938-1939
85. 50e, 1939-1940
86. 51e, 1940-1941
87. 54e, 1947
88. 55e, 1948
89. 56e, 1949
90. 57e, 1950
91. 58e, 1951
92. 59e, 1952
93. 60e, 1953
94. 61e, 1954
95. 62e, 1955

- 96. 63e, 1956
- 97. 64e, 1957
- 98. 65e, 1958
- 99. 66e, 1959
- 100. 67e, 1960
- 101. 68e, 1961
- 102. 69e, 1962
- 103. 70e, 1963
- 104. 71e, 1964
- 105. 72e, 1965
- 106. 73e, 1966
- 107. 74e, 1967
- 108. 75e, 1968

- 109-110 Indices op jaarverslagen en andere uitgaven, 1890-1919
2 delen
  - 109. Rubrieksindex, 1890-1913
  - 110. Rubrieksindex van CNS, VGS/GSV, 'Unie', CVO en Schoolraad, 1890-1919 Bevat tevens een rubrieksindex van de voormalige bibliotheek van de Schoolraad

MEMORABILIA

- 111 Feestrede ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum, 1915
1 katern
- 112 Gedenkboek bij het vijftigjarig jubileum, 1940
1 deel
- 113 Gedenkschrift bij het 75-jarig jubileum, 1965
1 deel
- 114 Tekstbundel van de toespraken bij de begrafenis van ds. J.L. Pierson, 1932
1 katern
- 115 Afscheidsbundel van de secretaris mr. J.J. Hangelbroek, 1967
1 katern
- 116 Onderwijsbladen over het Schoolraadjubileum, 1968
1 omslag

INVENTARIS

- Archieflijst, 1907-1917
Zie: inventarisnummer 163
- Rubrieksindex op de bibliotheek van de Schoolraad, 1890-1919
Zie: inventarisnummer 110

B. STUKKEN VAN SPECIFIEKE AARD

STATUTEN EN REGLEMENTEN

- - Statuten en huishoudelijk reglement, 1890, 1892, 1906, 1919, 1922, 1930, 1947.
Zie ook: de jaarverslagen over de desbetreffende jaren, inventarisnummer 36 e.v.
- - Instructie voor de secretaris, c 1890
Zie: inventarisnummer 163

ORGANISATIE

- 117 'Waarom een Schoolraad?' Advies van ds. H. Pierson aan de besturen tot vereniging van de Scholen met den Bijbel. Niet uitgegeven manuscript, z.j. (1890-1891)
1 omslag
- 118 Stukken betreffende een enquête over de oprichting van lokale schoolorganisaties, 1925
1 omslag
- 119 Advies inzake de reorganisatie van het protestants christelijk onderwijs, 1968
1 katern

LEDEN

- 120 Verklaringen van aansluiting bij de Schoolraad, 1890-1941
Alfabetische serie: Aagtekerke-Franeker
1 pak
- 121-122 Statuten van hervormde schoolverenigingen, 1890-1960
2 pakken
  - 121. A-M
  - 122. N-Z
- 123-130 Statuten van Scholen met den Bijbel, 1890-1974
8 pakken
  - 123. A-Amstel
  - 124. Amsterdam
  - 125. An-Ba
  - 126. Ba-Bod
  - 127. Bov-Erm
  - 128. G-K
  - 129. L-R
  - 130. S-Z

- 131 Statuten van overige p.c.-schoolverenigingen, 1945-1970
1 pak

EIGENDOM

- 132 Akte van overdracht van Charles Marinus van der Duijn van
Maasdam van het pand Eerste Sweelinckstraat no 39 te 's-
Gravenhage aan de Schoolraad, 29 oktober 1920 authentiek af-
schrift
1 stuk

BOEKHOUDING

- 133-134 Grootboek, 1956-1959, 1966-1968
2 delen
133. 1956-1959
134. 1966-1968
- 135 Balansen en verzamelstaten, 1955-1960
1 omslag
- 136 Kasboek van de Bibliotheek ten dienste van het Christelijk On-
derwijs, 1913-1971
1 deel
- 137 Kas- bank- en giroboek van de borgstellingorganisatie, 1942-
1971
1 deel

CONTACT EN VOORLICHTING

- 138-140 Circulaires 'Aan de schoolbesturen', 1890-1913
3 banden
138. 1890-1896
139. 1896-1905
140. 1905-1913
- 141-157 *Mededeling van de Schoolraad*, 1919-1969; van 1955 tot 1966
genaamd *Mededelingen Lager Onderwijs*
17 banden
141. 1-25, 1919-1921
142. 26-49, 1921-1923
143. 50-73, 1923-1925
144. 74-97, 1925-1927
145. 98-121, 1927-1929
146. 122-145, 1929-1931
147. 146-169, 1931-1933
148. 170-193, 1933-1935
149. 194-217, 1935-1937
150. 218-234, 1937-1939

- 151. 235-248, 1939-1941
- 152. 249-275, 1941-1951
- 153. 276-306, 1951-1956
- 154. 307-330, 1956-1960
- 155. 331-349, 1961-1963
- 156. 350-363, 1963-1966
- 157. 364-375, 1967-1969

158-162 *Mededelingen Kleuteronderwijs, 1955-1966*
5 delen

- 158. 1-22, 1955-1958
- 159. 23-41, 1958-1960
- 160. 42-57, 1960-1962
- 161. 58-74, 1962-1964
- 162. 75-85, 1965-1966

163 Register van de formulieren die in voorraad zijn bij de secretaris, 1890-1917
1 band

ADVISERING EN BELANGEN BEHARTIGING

164-198 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken, alfabetisch op plaatsnaam gerangschikt, 1940, 1945-1951, 1957-1969
31 pakken

Bevat ook, veelal voorafgaand aan de alfabetische indeling op plaatsnaam, stukken van bestuurlijke aard

- 164. 1940 A-L
- 165. 1940 M-Z
- 166. mei 1945-dec 1945
- 167. jan 1946-sept 1946 A-G
- 168. jan 1946-sept 1946 H-Z
- 169. okt 1946-april 1947
- 170. mei 1947-dec 1947 A-G
- 171. mei 1947-dec 1947 H-Z
- 172. jan 1948-juni 1948
- 173. juli 1948-febr 1949
- 174. maart 1949-okt 1949 A-G
- 175. maart 1949-okt 1949 H-Z
- 176. nov 1949-mei 1950 A-K
- 177. nov 1949-mei 1950 L-Z
- 178. juni 1950-jan 1951 A-K
- 179. juni 1950-jan 1951 L-Z
- 180. juni 1957-maart 1958 A-K
- 181. juni 1957-maart 1958 L-Z
- 182. april 1958-febr 1959 A-G
- 183. april 1958-febr 1959 H-Z
- 184. maart 1959-dec 1959
- 185. 1960 A-H
- 186. 1960 I-Z
- 187. 1961
- 188. 1962

- 189. 1963
- 190. 1964
- 191. 1965 A-G
- 192. 1965 H-Z
- 193. 1966 A-G
- 194. 1966 H-Z
- 195. 1967 A-G
- 196. 1967 H-Z
- 197. 1968-1969

198-247 Stukken betreffende kwesties bij scholen en schoolbesturen,
1896-1968

49 pakken

- 198. 1896-1906, Lemmer, Mijdrecht, Nijkerk, Leiderdorp, Leerbroek
- 199. 1923-1924, Aagtekerke-Musselkanaal
- 200. 1923-1924, Nieuwpoort-Vlaardingen
- 201. 1925-1927, Aagtekerke-Grote Lindt
- 202. 1925-1927, Tonden-Zevenhuizen
- 203. 1928, Odoorn-Zwammerdam
- 204. 1929, Akkrum-Oldebroek
- 205. 1930-1932, Dwingeloo-Zwolle
- 206. 1933, Aerdenhout-Zuylen
- 207. 1934, Amsterdam-Zwijndrecht
- 208. 1935, Aduard-Zevenhuizen
- 209. 1936, Zandvoort
- 210. 1937, Akkrum-Zuid-Beijerland
- 211. 1938, Amsterdam-Zwijndrecht
- 212. 1939, Almelo-Zuidbroek
- 213. 1940-1941, Baarn-Woerden
- 214. april 1947-mei, 1948 A-K
- 215. april 1947-mei, 1948 L-Z
- 216. juni 1948-okt, 1949 A-K
- 217. juni 1948-okt, 1949 L-Z
- 218. nov 1949-1950 A-K
- 219. nov 1949-1950 L-Z
- 220. 1951, A-L
- 221. 1951, M-Z
- 222. 1952-febr, 1953 A-H
- 223. 1952-febr, 1953 L-Z
- 224. maart 1953-juli 1954 A-H
- 225. maart 1953-juli 1954 L-Z
- 226. aug 1954-juli, 1955 A-H
- 227. aug 1954-juli, 1955 L-Z
- 228. aug 1955-juni, 1956 A-H
- 229. aug 1955-juni, 1956 L-Z
- 230. juni 1956-april 1957 A-H
- 231. juni 1956-april 1957 L-Z
- 232. mei 1957-januari 1958 A-H
- 233. mei 1957-januari 1958 L-Z
- 234. febr 1958-maart 1959 A-H
- 235. febr 1958-maart 1959 L-Z
- 236. maart 1959-december 1959 A-H

- 237. maart 1959-december 1959 L-Z
- 238. 1960, A-H
- 239. 1960, I-Z
- 240. 1961
- 241. 1962
- 242. 1963
- 243. 1964
- 244. 1965
- 245. 1966
- 246. 1967
- 247. 1968

- 248   Schademeldingen in het kader van een enquête naar de waters-
nood aan de Zuiderzee op 14 jan 1916, 1916
1 omslag
- 249-250   Stukken inzake de schoolstrijd te Hardegarijp, 1951-1952
2 pakken
  - 249. Algemeen dossier
  - 250 Kerndossier

COMMISSIE VOOR NOODLIJDENDE SCHOLEN (ART 14)

- 251   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van 1924-1926
1 omslag
- 252-285   Stukken betreffende noodlijdende scholen, 1920-1932
34 omslagen
  - 252. Akkrum
  - 253. Barger Compascuum
  - 254. Bergen (N H)
  - 255. Bourtange
  - 256. Bozum
  - 257. Den Andel
  - 258. Den Oever
  - 259. Dinteloord
  - 260. Doorsneê
  - 261. Drouwenermond
  - 262. Echten
  - 263. Harkstede
  - 264. Heiligerlee
  - 265. Hindeloopen
  - 266. Koegras (N H)
  - 267. Kootwijkerbroek
  - 268. Murmerwoude
  - 269. Musselkanaal
  - 270. Neerlangbroek
  - 271. Nieuw-Beets
  - 272. Nieuwleusen
  - 273. Oosterwolde
  - 274. Oud-Schoonebeek
  - 275. Oudeschoot

- 276. Pynacker-Nootdorp
- 277. Roswinkel
- 278. Schagen
- 279. Schoonoord
- 280. Veessen
- 281. Wijk. bij Duurstede
- 282. Zandtange
- 283. Zandvoort
- 284. Zevenhuizen (Gr)
- 285. Zuilen

COMMISSIE SCHOLENBOUW EN EXPLOITATIE (ART 9)

- 286   Stukken betreffende de onderwijswetcommissie, 1922-1923
1 omslag

CONCENTRATIE VAN SCHOLEN

- 287   Stukken betreffende de vrijwillige concentratie van scholen,
1936
1 omslag

BESLECHTING VAN GESCHILLEN

- 288   Nota betreffende een eventuele revisie van beslissingen van de
Commissie van Beroep, 1937
1 omslag
- 289   Stukken inzake de verkiezing van leden van de Commissie van
Beroep (art 11), 1947-1969
1 pak
- 290   Stukken inzake een beslissing van de 'Commissie voor de Ge-
wone Geschillen', 1967
1 omslag
- 291   Uitspraken van de 'Commissie volgens art 12 voor Geschillen
van Kerkelijke aard', 1948, 1961
1 omslag
- 292-348   Stukken inzake beroepen bij de 'Commissie van Beroep van de
Schoolraad', 1930-1969
57 omslagen
  - 292. 1930
  - 293. 1931
  - 294. 1932
  - 295. 1933 september
  - 296. oktober 1933-dec 1933, nr 1-80
  - 297. 1934, nr 80-130
  - 298. 1934, nr 131-190

299. 1934, nr 191-250
300. 1934, nr 251-310
301. 1934, nr 311-360
302. 1934, nr 361-410
303. 1934, nr 411-455
304. 1934, nr 456-500
305. 1934, nr 501-564
306. 1935, nr 592-635
307. 1935, nr 636-680
308. 1935, nr 681-740
309. 1935, nr 741-790
310. 1935, nr 791-825
311. 1935, nr 826-876
312. 1936, nr 877-930
313. 1936, nr 931-1030
314. 1936, nr 1031-1085
315. 1936, nr 1086-1131
316. 1937, nr 1132-1180
317. 1937, nr 1181-1229
318. 1938, nr 1230-1290
319. 1939, nr 1291-1317
330. 1940, nr 1388-1439
321. 1940, nr 1440-1480
322. 1941, nr 1481-1530
323. 1942, nr 1531-1614
324. 1943, nr 1615-1655
325. 1944, nr 1656-1673
326. 1944, nr 1674-1720
327. 1946, nr 1721-1748
328. 1947, nr 1749-1760, 1787-1791
329. 1948, nr 1792-1796, 1799-1800
330. 1949-1952 ontbreekt
331. 1953, nr 1984, 2001-2050
332. 1954, nr 2051-2065
333. 1955, nr 2066-2086
334. 1956, nr 2087-2114
335. 1957, nr 2115-2128
336. 1958, nr 2129-2160
337. 1959, nr 2161-2183
338. 1960, nr 21, 84-2208
339. 1961, nr 2209-2224
340. 1962, nr 2225-2247
341. 1963, nr 2251-2276
342. 1964, nr 2277-2305
343. 1964, nr 2306-2319
344. 1965, nr 2320-2359
345. 1966, nr 2360-2398
346. 1967, nr 2399-2462
347. 1968, nr 2463-2522
348. 1969, nr 2523-2552

- 349-366   Grossen van de uitspraken van de Commissie van Beroep,
1908-1933, 1942-1969
4 delen, 3 pakken en 11 omslagen
- 349. 1908-1924
  - 350. 1924-1926
  - 351. 1927-1932
  - 352. 1933
  - 353. 1942-1945
  - 354. 1947-1949
  - 355. 1950-1952
  - 356. 1953
  - 357. 1954
  - 358. 1955
  - 359. 1956
  - 360. 1957
  - 361. 1964
  - 362. 1965
  - 363. 1966
  - 364. 1967
  - 365. 1968
  - 366. 1969

BEVORDERING VAN PEDAGOGISCHE BLOEI

- 367-371   Notulen van de commissie diploma bijbels onderwijs (art 10),
1891-1923
5 delen
- 367. 1891-1901
  - 368. 1902-1910
  - 369. 1910-1913
  - 370. 1914-1918
  - 371. 1918-1923
- 372   Stukken betreffende het voorbereidend Schoolraadexamen Bij-
bels onderwijs voor de Kweekscholen, 1932-1935
1 omslag

ARCHIEF VAN DE STICHTING CHRISTELIJK ONDERWIJS AAN AMBONESE KINDEREN

- 373   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken, 1954-1968
1 pak
- 374   Stukken inzake de Rijksvergoedingen, 1952-1962
1 pak
- 375   Stukken inzake aanstelling en pensioen, 1955-1962
1 omslag
- 376   Akte van oprichting, 29 jan 1954 authentiek afschrift
1 stuk

ARCHIEF VAN HET ADVIESBUREAU VOOR ONDERWIJSRECHT

- 377-378 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken betreffende de advisering van scholen en besturen; alfabetisch op plaatsnaam, april 1942-1946
2 pakken
377. A-G
378. H-Z
- 379 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken betreffende de advisering van (nog) niet aangesloten scholen en besturen, 1942-1946
1 omslag
- 380 Agenda van uitgaande stukken betreffende de advisering van scholen en besturen, 21 april 1941-3 april 1945
1 katern
- 381 Circulaire aan de scholen betreffende de exploitatievergoeding, de tewerkstelling van volontairs en de te houden spreekuren in Overijssel en Gelderland, maart 1943
1 stuk
- 382 Stukken inzake de liquidatie van het Adviesbureau voor Onderwijsrecht, 1947
1 omslag

GEDEPONEERDE ARCHIEVEN

- 383-386 Particuliere archivalia van ds. Hendrik Pierson inzake de schoolkwestie te 's-Hertogenbosch, 1873-1876, 1926
7 katernen 1 omslag 1 doos
383. brochures
384. manuscripten
385. perscommentaren
386. inhoudsopgave bij de archivalia betreffende de 'Bossche schoolkwestie'
- 387 Particuliere archivalia van secretaris Rijk Derksen, 1879-1915
1 omslag

DOCUMENTATIE

- 388-389 Alfabetische catalogi van de Bibliotheek ten dienst van het Christelijk Onderwijs, 1933, 1939
2 delen
388. 1933
389. supplement 1939
- 390 Bibliografie van de schoolstrijd 's-Gravenhage, 1931
1 deel

BIJLAGE I

LIJST VAN BESTUURSLEDEN VAN DE SCHOOLRAAD

Prof. dr. H. Bavinck	1890-1906, 1909-1921
J. Bouwes	1890-1893
H. Bijleveld	1890-1896
R. Derksen, secretaris	1890-1918
secretaris-penningmeester	1902-1918
A. Elshout. Rzn.	1890-1920
Jhr. dr. L. de Geer, penningmeester	1890-1901
Mr. Th. Heemskerk	1890-1906
J. M. Heijbroek	1890-1894
Ds. J.J. Impeta	1890-1896
Mr. L.W.C. Keuchenius	1890-1894
A.W. van Kluyve	1890-1903
Mr. C. Lucasse	1890-1907
Mr. T.P. baron Mackay	1890-1893
A. Meijer	1890-1893
Ds. J. Nederhoed	1890-1899
J. Nobels	1890-1895
Prof. M. Noordt zij	1890-1909
Dr. H. Pierson, voorzitter	1890-1910
Ds. J.J.A. Ploos van Amstel	1890-1896
Th. Pluyter	1890-1922
P. Roodhuizen	1890-1902
Ds. J.J. Westerbeek van Eerten	1890-1896
Prof. dr. J. Woltjer	1890-1893
J.A. Wormser	1890-1896
D. Wijnbeek	1890-1895, 1899-1908
Ds. A. Brummelkamp	1893-1898
A.J. Korteweg	1893-1896
Jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman sr.	1893-1910
Ds. K. Scharten	1893-1909
Ds. C.W.J. van Lummel	1894-1910
J.E.N. baron Schimmelpenninck van der Oye	1894-1904
H.J. Emous	1895-1902
A.C.W. Scheffer	1895-1896
H. Bos Kzn.	1896-1898
Tijo. H. van Eeghen	1896-1930
Prof. dr. W. Geesink	1896-1902
R. Husen	1896-1899
N.O. Kemink	1896-1906
Ds. P.N. Kruyswijk	1896-1901
A.H. Schut	1896-1902
H. P. Wiertsema	1898-1899
Ds. T. Bos	1899-1910
Ds. J.H. Houtzagers	1899-1923
W.K.H. Magendans	1899-1922
Jhr. mr. T.A.J. van Asch van Wijck	1900-1902
Ds. W. Bouwman	1901-1922
M. Bremer	1901-1913
A.A. Kleyn	1902-1914
Ds. J. Koning	1902-1907
Ds. B. van Schelven	1902-1916
J.C. Wirtz Czn.	1902-1909, 1913-1933

J. Olthof	1903-1910
Ds. G.H. Wagenaar	1904-1905
J. H. de Waal Malefijt	1905-1908
Mr. ds. L. van Andel	1906-1907
J.L. Pierson	1906-1932
voorzitter van	1911-1932
Dr. H.A. van Andel	1907-1908
Mr. P. Dieleman	1907-1917
Ds. G. Elshove	1907-1980, 1909-1914
J. de Lange	1907-1909
Ds. L. Adriaanse	1908-1922
Ds. A. de Geus	1908-1929
G. Ipema	1908-1912
T. Plantenga	1908-1911
Dr. J.C. de Moor	1909-1922
P. Oosterlee	1909-1913, 1919-1921
Jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman jr.	1910-1919
Prof. dr. H. Bouwman	1911-1933
Ds. J.E. Vonkenberg	1911-1922
S. Stermerding	1912-1915
J. van Andel Jzn.	1913-1919
Prof. dr. H. Visscher	1913-1917
J. van der Waals	1913-1946
A. J. Drewes	1914-1922
Ds. J. Gispen	1914-1917, 1922-1935
Prof. dr. P.A.E. Sillevius Smitt	1914-1917
Mr. E.J. Thomassen á Thuessink van der Hoop	1915-1924
J.D. de Visser Smits	1915-1918
R. Venema	1916-1957
Prof. dr. K. Dijk	1916-1962
J. F. Heemskerk	1917-1922
Prof. dr. A. Noordtzij	1917-193
J. Strikwerda	1917-1952
W. Fijn. van Draat	1918-1927
Mr. J. Terpstra, secretaris-penningmeester	1918-1929
Mr. J.J. de Waal Malefijt	1919-1920, 1935-1957
Mr. J.AE.A. Lisman	1920-1938
A. Jonkman	1921-1928
Ds. J. Barbas	1922-1941
voorzitter	1933-1941
Ds. T. Ferwerda	1922-1935
Ds. M. van Grieken	1922-1949
J. Hobma	1922-1925, 1928-1936
A. de Jong Ezn	1922-1940
A. Oosterwijk	1922-1928
Mej. H.L.J. Rijken	1922-1928
Prof. dr. A.A. van Schelven	1922-1923
J.Th.R. Schreuder	1922-1930
J.D. de Vries	1922-1925
Ds. J. de Vries	1922-1923
R. van der Welle	1922-1931
Jhr. mr. H.A.M. van Asch van Wijk	1923-1946
Ds. J.L. Klomp	1923-1924
Ds. D.M Blankhart	1924-1926
Ds. A.C.Heij	1924-1946
Ds. K.K. Troost	1924-1928
A. van den Berg	1925-1932
H. Nieuwenhuijsen	1925-1933

Ds. G. Hofstede	1926-1925
B. Visser Kzn.	1927-1934
P. van Aalten	1928-1935, 1936-1946
J. van Andel	1928-1931
G. Meima	1928-1937
Ds. J.H.F. Remme	1929-1933
Mr. J.J. Hangelbroek	1929-1967
secretaris-penningmeester	
Mej. S. Voogd	1930-1938
C. van Dijn	1931-1936
C.W. Luyendijk	1931-1935
Mr. W.J. van Beek Calkoen	1931-1940
W. 't. Hoof	1932-1945
E. Kieft	1933-1941
Prof. dr. J. Severijn	1933-1946
Prof. dr. T. Hoekstra	1933-1936
Ds. J. Steenhuizen	1933-1946
Ds. T. Kloosterman	1934-1938
Dr. C. Bouma	1934-1940
D. P. Bothof	1934-1960
Ir. W. den. Boer	1935-1951
A.P. Tjoelker	1935-1947
Mr. D.N. Breukelaar	1936-1944
Ds. W.H. den Houting	1936-1942
Prof. dr. G.M. den. Hartogh	1936-1959
A. van Andel	1937-1949
J. Nauta	1937-1939, 1940-1941
Dr. H. Schilp	1938-1946
Mr. J. Sprey	1939-1946
Prof. dr. G.P. van Itterzon	1939-1969
voorzitter	1946-1969
Mej. D.G. Rijken	1939-1948
K. van der Graaf	1940-1958
D.H. Dutmer	1940-1969
A. A. de Jong	1941-1950
J.A. van Bennekom	1942-1954, 1967-1969
Prof. dr. J. Schoneveld	1946-1969
Mr. Th.A. Versteeg	1946-1949, 1953-1955
Prof. dr. J. Waterink	1946-1953
Dr. G. Kalsbeek	1946-1956, 1962-1966
A.J. Huiszoon	1946-1957
K. Bos	1946-1959
C. Lettinga	1946-1953
Mr. J. Algera	1946-1949
Ds. K. van der Pol	1946-1949
L.W.J. van Hasselt	1946-1958
Mr. A.B. Roosjen	1946-1950
P. Dekker	1946-1956
P. Jouwsma	1947-1959
P. Achterbergh	1948-1956, 1957-1959
G. Buist	1949-1967
Dr. H.J. Honders	1949-1952
C. Vriend	1949-1953, 1955-1956
J.W. van Hulst	1950-1957, 1959-1969
H. M. Gerbrandy	1950-1969
H.J.W.A. Meijerink	1950-1959
A. Wellensiek	1951-1962

Dr. Gerh. Huls	1952-1969
Prof. dr. B.J. Oosterhoff	1952-1969
Ds. P.A.A. Klusener	1952-1955
P.C. Veldhuizen	1953-1955
R.J. Mulder	1955-1956, 1957-1968
Mr. J.C. Hummelen	1955-1969
Ds. G. Samsom	1955-1964
A. Beeftink	1955-1961
W. Fieggen	1956-1958
J.M. van de Repe	1956-1962
J. Veger	1956-1969
J. Soetens	1956-1969
F.J. van Dam	1957-1969
J. Laport	1957-1966
Dr. H. Schroten	1957-1962
Prof. dr. H. Smitskamp	1957-1962
Mr. H.J. Swagerman	1958-1969
M. Vlasblom	1958-1969
J.D.B. Hessing	1959-1966
H. Folkersma	1959-1967
Dr. J.L.P. Brants	1960-1962
H. Offreins	1960-1969
P.M. Oostlander	1960-1969
G. Wenting	1960-1969
Mr. W.C. van Zwieten	1961-1964
Dr. B. Rietveld	1962-1969
A.J. Anes	1962-1962
Drs. G.J. Kriste	1962-1969
Drs. R. Kramer	1962-1969
Mej. A. Tak	1962-1969
Dr. W.H. Velema	1964-1964
Drs. M. Brommersma	1964-1969
Ds. J.D. van Hof	1964-1969
Ds. W. de Graaf	1964-1969
Mr. H.P. Nieuwenhuisen	1966-1969
G. van Klaveren	1966-1969
L. Zijlstra	1967-1969
J.M. van Hardeveld	1967-1969
Mr. L. Brijder	1967-1969
wnd. secretaris-penningmeester	

BIJLAGE 11

INHOUDSOPGAVE VAN HET 'HENDRIK PIERSON ARCHIEF'

Inhoud van het dossier, betreffende de z.g. 'Bossche Schoolkwestie' (1874-1876) uit de nalatenschap van wijlen Ds. H. Pierson

Brieven

- d.d. 10 februari 1873
1. – Adres van H. Pierson, A. Vergeer en A.F. de Savornin Lohman tegen het besluit tot opheffing van de Diaconie-school der Ned. Herv. Gemeente.
– Schrijven van H. Pierson, J. v. Heeckeren en A. Vergeer d.d. 10 februari 1873 aan diakenen der Nederd. Herv. Gemeente met verzoek om aan den Kerkeraad voor te stellen de beslissing over de opheffing der diakonieschool te onderwerpen aan een stemming van de stemgerechtigde leden der Gemeente.
  2. – Antwoord van de diakenen der Ned. Herv. Gemeente d.d. 18 februari 1873, dat het College in zijn vergadering van 15 februari besloten heeft niet te kunnen voldoen aan het verzoek, vervat in een schrijven van 10 februari
– Schrijven van de Heeren H. Pierson, J. v. Heeckeren en A. Vergeer aan de Diaconie. Met dank voor het bovenvermelde antwoord worden verschillende voorstellen gedaan tot behoud der school.
  3. Brief van A.H. v.d. Grinten, Hoofdonderwijzer van de Rijksoefenschool te 's-Hertogenbosch d.d. 10 oktober 1874, in antwoord op het opstel van H. Pierson: 'Eene Protestantsche School', in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*.
  4. Brief van A.M. Bogaerts, Hoofd eener lagere school te 's-Hertogenbosch, d.d. 12 oktober 1874 tegen hetzelfde artikel in *Stemmen voor Waarheid en Vrede*.
  5. Brief van M.J. Koenen, Hoofd te 's-Hertogenbosch, d.d. 13 oktober 1874 tegen hetzelfde artikel in *Stemmen voor Waarheid en Vrede*.
  6. Brief van A.R. v. d. Grinten d.d. 16 oktober 1874 aan H. Pierson in antwoord op diens brief van 12 oktober 1874
  7. Brief van J. Postuma, bijbelcolporteur aan de Heeren Schoolcommissie der Chr. school te 's-Hertogenbosch, d.d. 20 oktober 1875 om Bijbels voor de te openen Christelijke school te 's-Hertogenbosch te mogen leveren
  8. Brief van A.H. v. d. Grinten d.d. 24 oktober 1874 aan H. Pierson, in antwoord op diens brief d.d. oktober 1874
  9. Brief van ... J. Herman (?) aan H. Pierson d.d. 24 oktober 1874 betreffende het verzoek aan den Prins
  10. Brief van A.H. v. d. Grinten d.d. 28 oktober 1874 aan M.J. Koenen en A.M. Bogaerts over een publicatie van het geschil met H. Pierson
  11. Brief van H. Pierson d. d. 28 Oktober 1874 aan de Redactie van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (?) over een artikel van H.H. A.M. Bogaerts en M.J. Koenen en een artikel, dat in het Novembernummer van de Tijdspiegel tegen zijn (Pierson) stuk in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede* zal verschijnen
  12. Brief van A. H. v. d. Grinten d. d. 29 Oktober 1874 aan H. Pierson over de publicatie van de correspondentie in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*
  13. Brief d. d. 31 Oktober 1874 van H. Pierson aan ...
  14. Brief van H. Pierson d. d. 3 November 1874 aan A.H. v. d. Grinten omtrent een conferentie al of niet in tegenwoordigheid van Morren

- 15 Correspondentie tussen A.H. v. d. Grinten en H. Pierson a. Brief van H. Pierson d. d. 3 November 1874 aan V.d. Grinten b. Diens antwoord d.d. 4 November 1874 betreffende uitnodiging van Bogaerts ter conferentie c. Brief van H. Pierson d. d. 4 November 1874, waarin deze in het uitnodigen van Bogaerts toestemt en voorstelt ook de Savornin Lohman te vragen d. Antwoord van V.d. Grinten d. d. 4 November 1874, waarin deze tegen het uitnodigen van Lohman bezwaar maakt e. Brief van 5 november 1874 van H. Pierson houdt vast aan het uitnodigen van Lohman f. Antwoord van V.d. Grinten d.d. 5 November 1874, waarbij deze van het houden der conferentie afziet. Naschrift van H. Pierson
- 16 Antwoord van A.H. v. d. Grinten d. d. 4 November 1874 waarin deze uitnodiging aanneemt en voorstelt tevens Bogaerts uit te nodigen.
- 17 Antwoord van H. Pierson d.d. 4 november 1874 hierop.
- 18 Antwoord van A.H. v. d. Grinten d.d. 4 November 1874 betreffende het mede uitnodigen van de Savornin Lohman
- 19 Brief van H. Pierson d. d. 5 November 1874 aan de Savornin Lohman met conceptantwoord aan A.H. v. d. Grinten en een onderschrift van Lohman.
- 20 Antwoord van A.H. v. d. Grinten d.d. 5 November 1874 aan H. Pierson in antwoord op diens schrijven van 5 november 1874 over het bijwonen der bijeenkomst door Lohman
- 21 Brief van ... J. Herman (?) d.d. 5 November 1874 met inlichtingen omtrent het tot den Prins te richten verzoek om steun
- 22 Conceptschrijven om steun aan den Prins d. d. 12 November 1874 Niet-geregistreerd contract d.d. 20 November 1874 van overdracht van het perceel, gekocht door ds. H. Pierson, aan het Bestuur der Schoolvereniging. Van den koopprijs zal geen rente betaald worden, voor het schoolgebouw geen huur. Ds. P. zal het gebouw tegen brand verzekeren en eventueel ontvangen vergoeding na brand aan de Vereniging uitkeren. Het onderhoud, de lasten en de betaling der verzekeringspremie zal het Bestuur op zich nemen. Na het overlijden van Ds. P. of wanneer deze dat verlangt, zal het perceel verkocht en op naam der overige Bestuursleden overgeschreven worden
- 23 Brief d.d. 24 december 1874 van H. Pierson met enige vragen, beantwoord door Morren, betreffende het aantal Protestantsche en R. Katholieke hulponderwijzers te 's-Hertogenbosch, het bestuur van de Rijksoefenschool en de kosten der Diaconieschool
- 24 Briefje van A. H. v. d. Grinten aan H. Pierson d. d. 28 januari 1875 ter begeleiding van het nummer van het *Algemeen Handelsblad*, waarin het antwoord van hem en anderen op Pierson's ingezonden stuk van 14 Januari 1875 werd opgenomen
- 25 Brief van Lamping, Redacteur van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* d.d. 25 Februari 1875 in antwoord op Pierson's brief d.d. ... Hij kan Pierson's plan niet steunen en vindt geen aanleiding om zich in de schoolkwestie te mengen
- 26 Antwoord van H. Pierson hierop d.d. 1 maart 1875. Zet opnieuw de bezwaren tegen de openbare school te 's-Hertogenbosch uiteen en tracht hem tot medewerking te bewegen.
- 27 Lijst van boeken en verdere hulpmiddelen van het onderwijs ten behoeve der Openbare Armen- en Tussenscholen
- 28 Id. ten behoeve der Openbare Burgerscholen
- 29 Uittreksel uit het Verslag omtrent den staat der hogere, middelbare en lagere scholen over 1869-70, betreffende het geven van vakantie aan den hoofdonderwijzer der openbare school op R. K. feestdagen, die geen algemeen erkende Chr. feestdagen zijn

- 30 Brief van De Savornin Lohman aan H. Pierson, betreffende het sluiten van de openbare scholen op R.K. feestdagen, die geen algemeen erkende Chr. feest-dagen zijn
- 31 Lijstje van taal- en stijlfouten in den open brief aan H. Pierson door vier openbare hoofdonderwijzers

Brochures en Couranten

- 32 Ingezonden in de Tijdspiegel van 1873 van A.J. Korteweg, A.F. de Savornin Lohman en H. Pierson: 'Rapport betreffende het Godsd. leesboek voor school en huis; uitgeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in 1872, uitgebracht in de vergadering van het Departement 's-Hertogenbosch, 24 Mei 1873.
- 33 H. Pierson 'De Bossche Schoolkwestie' (overdruk van 'Eene Protestantsche school voor lager onderwijs', *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, oktober 1874.
- 34 De Bazuin d.d. 16 Oktober 1874 met artikel: 'Oprichting eener bijzondere Protestantsche school te 's Bosch (Liberale neutraliteit en Roomse praktijk).
- 35 Overdruk uit de Tijdspiegel van 1874 met artikel van A.J. Abbema c.s.: Toelichting van het artikel van den heer H. Pierson: 'Een Protestantsche school voor lager onderwijs te 's-Hertogenbosch' (*Stemmen voor Waarheid en Vrede*, oktober 1874)
- 36 Open brief van W.M. Morren, d.d. November 1874, in antwoord op dezen open brief (2 maal)
- 37 Open brief d.d. december 1874 van A.M. Bogaerts c. s. tegen H. Pierson: 'Een Protestantsche School voor lager onderwijs te 's-Hertogenbosch' (*Stemmen voor Waarheid en Vrede*)
- 38 De Vredesbond d.d. 25 december 1874 met artikel: 'Een 'Protestantsche' school te 's-Hertogenbosch'
- 39 Het Schoolblad van 15 December 1874 met bespreking van H. Pierson, 'De Bossche School kwestie' (2 maal)
- 40 Vooruit! van 25 Januari 1875 met het antwoord van H. Pierson in het Algemeen Handelsblad op de brochure der vier Hoofdonderwijzers
- 41 Algemeen Handelsblad van 10, 11, 13 en 14 Maart 1875 met artikelen over het Onderwijs in de Geschiedenis op de Openbare School, de Ongenoegzaamheid der Openbare School, De Panacee, Een Onmogelijk Stelsel
- 42 Het Nieuws van den Dag van 10, 11 en 12 Maart 1876 met artikelen over 'Een Ministeriëel Besluit' en 'Een Ministeriëel Antwoord'
- 43 De Maasbode van 9 maart 1875 met hoofdartikel over: 'Waarheen ... met Mr. Savornin Lohman
- 44 *Het Huisgezin* van 14 maart 1875 met hoofdartikel over: 'De Staatsschool en de Roomsche Kerk door mr. A.F. de Savornin Lohman' II.
- 45 *De Noordbrabanter* van 17 maart 1875 met hoofdartikel over: 'De zogenaamde Bossche schoolkwestie'
- 46 Id. van 1 april 1875 met hoofdartikel over : 'De zogenaamde Bossche Schoolkwestie' VII
- 47 *De Noordbrabanter* van 4 en 5 april 1875 met hoofdartikel over: 'De zogenaamde Bossche Schoolkwestie' VIII
- 48 Vooruit! d.d. 29 Maart 1875 met artikel van G.A.V. van Oyen over : 'De Bossche Kwestie'
- 49 Vooruit! d.d. 31 maart 1875 met ingezonden stuk van H. Pierson, d.d. 31 maart 1875; dit artikel, met onderschrift van G.A.V. v. O.
- 50 Mr. A.F. de Savornin Lohman 'Aan Neerlands Anticlericalen', een woord tot toelichting van 'De Staatsschool en de Roomsche Kerk' 1875.

51. Overdruk uit de *Stemmen voor Waarheid en Vrede* met artikel van H. Pierson d.d. Juni 1875: 'De Evangelische Maatschappij en de Bijzondere School'
52. *De Wekker* van 4 Maart 1876
53. *De Wekker* van 1 Juli 1876 met ingezonden stuk van P. Postma over 'De achtste les uit den 'Catechismus van de scholen van de schoolkwestie voor eerst-beginnenden' door den heer H. Pierson'
54. *De Wekker* van 5 Juli 1876 met ingezonden stuk van H. Pierson over de beoordeling van G. van Bleek: 'Kijkjes om ons in de natuur'
55. *De Wekker* van 12 Juli 1876 met ingezonden stuk van H. Pierson in antwoord op het ingezonden stuk van P. Postma in het nummer van den 1 Juli 1876 en tevens een ingezonden stuk van L. tegen het ingezonden stuk van H. Pierson in het nummer van 5 Juli 1876
56. *De Wekker* van 19 Juli 1876 met ingezonden stuk van H. Pierson in antwoord op het ingezonden stuk van L. in het nummer van 12 Juli 1876
57. *De Wekker* van 26 Juli 1876 met ingezonden stuk van P. Postma tegen het ingezonden stuk van H. Pierson in het nummer van 12 Juli 1876
58. *De Wekker* van 5 Augustus 1876 met ingezonden stuk van H. Pierson in antwoord op het ingezonden stuk van P. Postma in het nummer van 26 juli 1876 (2 maal)
59. Lijst van boeken en verdere hulpmiddelen voor het onderwijs ten behoeve der Openbare Armen- en Tussenscholen